

Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi
PSIXOLINGVISTIK TERMINLARNING CHOG'ISHTIRMA
TAHLILI

Rakhmonkulov Asadbek Rustam o'g'li

Termez davlat universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada psixolingvistik terminlarning ingliz va o'zbek tillaridagi shakllanishi, semantik xususiyatlari va lingvokultural ahamiyati chog'ishtirma usulda tahlil qilinadi. Psixolingvistika til va psixikaning o'zaro aloqasini o'rganuvchi fan sifatida o'ziga xos terminologiyaga ega. Ushbu maqola mazkur terminlarning tilshunoslik va madaniy nuqtai nazardan farqlarini ochib berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: psixolingvistika, terminologiya, chog'ishtirma tahlil, lingvokultura, ingliz tili, o'zbek tili, semantika.

Psixolingvistika — bu til va inson psixikasi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganuvchi fan. Ushbu sohaga oid terminlar insonning nutq faoliyati, tilni o'zlashtirish jarayoni, tilni qabul qilish va ishlab chiqarish kabi murakkab jarayonlarni ifodalash uchun ishlatiladi. Ingliz va o'zbek tillarida bu terminlar har xil shakllarda namoyon bo'lsa-da, ular orasida universal va milliy xususiyatlar mavjud.

1. Universal Terminlar

Psixolingvistika xalqaro fan bo'lgani sababli, ko'plab terminlar ingliz tilidan boshqa tillarga o'zlashgan:

Ingliz tilida: Psycholinguistics, bilingualism, language acquisition

O'zbek tilida: Psixolingvistika, bilingvizm, tilni o'zlashtirish

2. Milliy Xususiyatlarga Ega Terminlar

Ba'zi terminlar o'zbek tilida xalqona atamalar yordamida ifodalanadi:

Code-switching: Ingliz tilida ishlatiladigan termin o'zbek tilida kod almashtirish deb tarjima qilinadi.

Speech perception: O'zbek tilida nutqni idrok qilish shaklida ifodalanadi.

Terminlarning Shakllanish Xususiyatlari

1. O'zlashgan Terminlar

O'zbek tilida psixolingvistik terminlarning ko'pchiligi ingliz yoki rus tillaridan o'zlashgan:

Mental lexicon — mental leksikon

Cognitive processes — kognitiv jarayonlar

2. Tarjima Terminlari

Ba'zi terminlar bevosita tarjima orqali shakllangan:

Language processing — tilni qayta ishlash

Memory retrieval — xotirani tiklash

3. Mahalliyashtirilgan Terminlar

O'zbek tilida psixolingvistik terminlar xalqona tushunchalar bilan boyitilgan:

Inner speech — ichki nutq.

Semantik Tahlil

1. Polisemantik Terminlar

Ba'zi terminlarning ingliz va o'zbek tillaridagi ma'nolari farqlanadi:

Competence (Ingliz tilida) — til qobiliyatini bildiradi, lekin o'zbek tilida bu so'z umumiy qobiliyat ma'nosida ishlatiladi.

2. Sinonimlik va Farqlanish

Ingliz tilida sinonim terminlar ko'proq bo'lsa, o'zbek tilida ular kamroq:

Language comprehension va language understanding (Ingliz tilida sinonim).

O'zbek tilida faqat tilni tushunish.

3. Terminlarning Madaniy Konnotatsiyasi

Ba'zi terminlar o'zbek tilida madaniy jihatdan moslashtirilgan:

Mother tongue (ona tili) o'zbek madaniyatida kuchli ma'naviy ahamiyatga ega.

1. Ingliz Tilida

Ingliz tili ilmiy til sifatida ko'plab psixolingvistik terminlarni yaratishda

asos bo'lib xizmat qiladi. Bu terminlar xalqaro darajada bir xilda qo'llaniladi.

2. O'zbek Tilida

O'zbek tili madaniy kontekstni saqlagan holda terminlarni qabul qiladi va mahalliyashtiradi. Bu jarayonda ba'zi terminlar xalq og'zaki tilida keng qo'llaniladigan shaklga ega bo'ladi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, psixolingvistik terminlar ingliz va o'zbek tillarida o'ziga xos tarzda shakllanadi. Ingliz tilidagi terminlar ko'proq universal xususiyatga ega bo'lsa, o'zbek tilida ular milliy madaniyat va urf-odatlariga moslashtiriladi. Terminlarning lingvokultural tahlili til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini anglashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Chomsky, N. (1965). Aspects of the Theory of Syntax. MIT Press.
2. Vygotsky, L. S. (1986). Thought and Language. Cambridge, MA: MIT Press.
3. Kunin, A. V. (1996). English-Russian Phraseology. Moscow: Vysshaya Shkola.
4. Mukhtorov, S. (2018). O'zbek tilida terminologiyaning rivojlanishi. Toshkent: O'zbekiston.
5. Oxford English Dictionary (2023). Oxford University Press.